

השרף מקוצק: אנטומיה של מהפכה ומשבר

מסע אל תוך התודעה הרדיקלית
ביותר בתולדות החסידות

כ"ב בשבט - יום ההילולא

אין שלם מלב שבור, ואין זעקה גדולה מהדממה.

האיש שהפך למשל

רבי מנחם מנדל מורגנשטרן (1787–1859).
מוכר בעולם כ'רבי מקוצק', אך הכינוי
המזוויק יותר הוא 'השרף'. מלאך בוער.
דמותו היא לא רק ביוגרפיה של מנהיג, אלא
אינדוקציה לתנועת החסידות כולה: מה
מה קורה לתנועה מהפכנית כשהיא
מנצחת? סיפורו הוא המאבק הנצחי בין
הפופולרי לאמיתי, בין הנוחות לתביעה.

תור הזהב: כשהחסידים היו מהפכנים

סוף המאה ה-18. תלמידי המגיד
ממזריטש יוצאים לכבוש את מזרח
אירופה. זוהי קבוצת עילית של
עילית של גאונים ונועזים, חדורי
תודעת שליחות כמעט משיחית
לשנות סדרי בראשית.

הקוצקר הצעיר גדל אל תוך העולם הזה,
שבו חסידות משמעה אוונגרד וחתרנות.

רוסיה:
האדמו"ר הזקן

ליטא:
רבי אהרן מקרלין

פולין:
רבי אלימלך מליז'נסק

הניצחון של לובלין

אפילו המתנגדים החריפים ביותר, כמו הרב המיתולוגי רבי עזריאל הלוי איש הורוויץ ('ראש הברזל'), לא הצליחו לבלום את הסחף. תוך שנים ספורות, החסידות הפכה מכוח נרדף לכוח השולט. המהפכה הצליחה. הצליחה מדי.

לובלין לא הייתה סתם עיר. היא הייתה המטרופולין היהודית, "עיר הבירה" של ועד ארבע הארצות. עיר של למדנים וסופרים. כשה'חוזה מלובלין' מגיע לעיר, הוא מקבל אותה על "טס של זהב".

הריקבון שבפירות ההצלחה

בעיני הקוצקר הצעיר, ההצלחה המסחררת הייתה אסון. התנועה החתרנית והנועזת הפכה לתנועה עממית וקונפורמיסטית. החסידים החדשים לא חיפשו אמת או עבודה עצמית; הם חיפשו קורת גג חברתית, פולקלור, ומישהו שייקל על מצפונם ויחבוש ויחבוש את כאבם.

” החסידות הפכה ל'מועדון חברתי' שנועד לספק נחמה להמונים.”

הבחירה: ימין מקרבת או שמאל דוחה?

הגישה של לובלין (החווה):
חסד. דלתות פתוחות לכל דורש.
קבלת ההמונים והענקת חום ואהבה
לכל יהודי פשוט.

הגישה של הקוצקר:

גבורה ואמת. 'בשביל להעמיד
חסידיים של אמת, יש לזרוק בהם מרה'.
הקוצקר עוזב את לובלין ועובר לבית היוצר
האליטיסטי של 'היהודי הקדוש' מפשיסחא.
שם, באוויר הפסגות המזוקק, הוא מוצא
למדנות, פרישות, ובוז לבינוניות.

נטל הכתר

לאחר פטירת רבותיו (היהודי הקדוש ורבי בונים), הקוצקר נאלץ לקבל את ההנהגה. הוא הופך למנהיג החסידי הבולט בתוער הבולט ביותר בפולין. רבבות משחרים לפתחו.

האירוניה: המהפכן שתיעב את ההימון, הפך לאליל ההמון.
הוא נדרש לצאת מד' אמותיו ולשרת את 'העם שבשדות', אך הוא חש שהכמות הורגת את האיכות.

הפרדוקס של המהפכן

היסד הנון-קונפורמיסטי הוא נשמת אפה של החסידות. ברגע שהתנועה הופכת לעובדה קיימת ומקובלת, הניצוץ המהפכני כבה.

ההצלחה לכבוש את ליבות ההמונים היא 'ניצחון פירוס': הניצחון עולה במחיר אובדן הזהות.

דווקא ההתנגדות והרדיפה בתחילת הדרך היו אלו ששמרו על האש. כעת, החיבוק הציבורי חונק את האמת.

רוח מהפכנית

פופולריות

חורף 1838: מים עד נפש

הקוצקר חש חנק. תהילת העולם נתפסת בעיניו כמזויפת.
כמזויפת. הפחד הגדול: תחת מעטה של הצלחה חיצונית,
תורת הבעש"ט האמיתית משתכחת.
הקודש נבלע בחול.

הוא מבין שעליו לעשות מעשה קיצוני כדי להציל את הליבה.
הוא בוחר באמת, גם אם המחיר הוא הרס המבנה כולו.

השבת השחורה

מועד: ליל שבת, פרשת תולדות,
ה'תקצ"ט (1838).

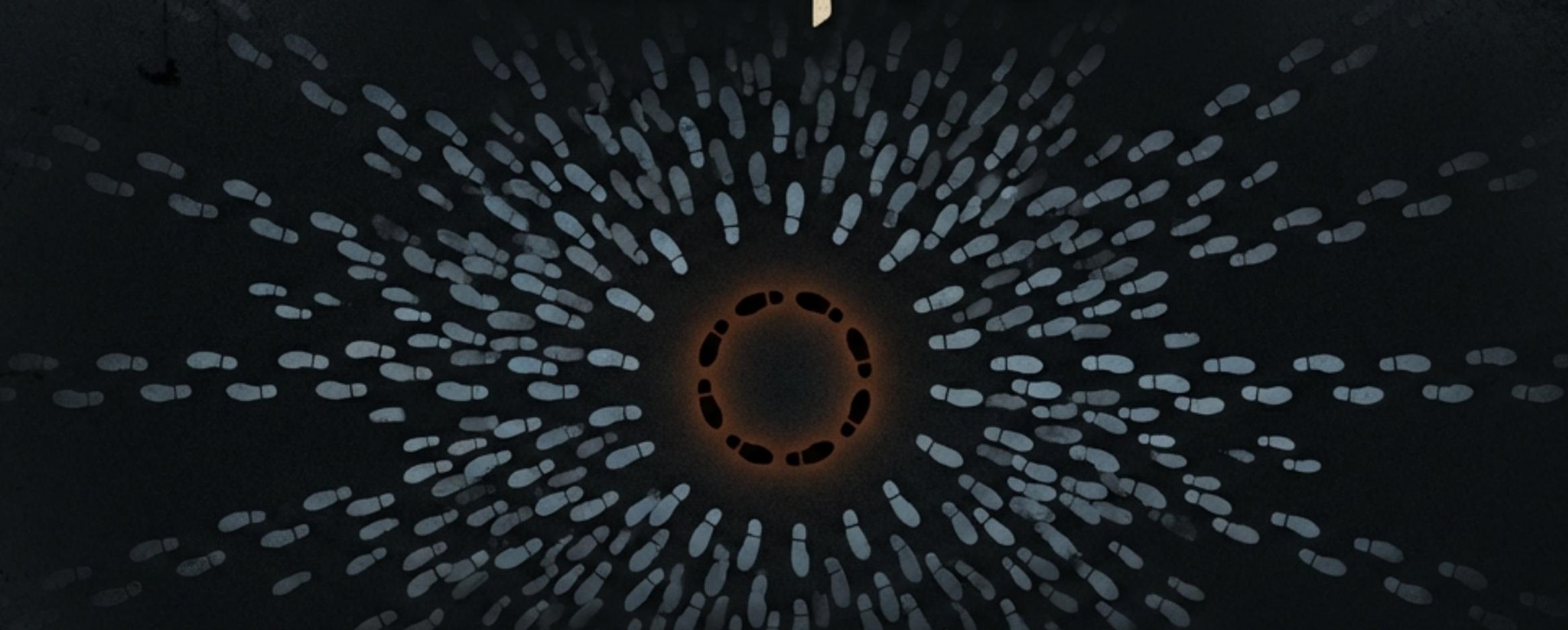
האירוע: ה'טיש' שזעזע את
העולם החסידי. איננו יודעים
בדיוק מה קרה שם, אך זה היה
"קו פרשת המים" הדרמטי
ביותר בתולדות החסידות.

האקט: "מעשה שמשון".
הקוצקר מרסק את המוסכמות,
שובר את הכלים, וממוטט את
הבית על יושביו.

המטרה: לסלק את הזיוף, לזרוק את
ההמונים, ולהישאר רק עם האמת.

Frank Ruhl Libre
הסינון הגדול

המהלך הצליח. הרוב המוחלט של החסידים עוזב. רבים עוברים לתלמידו,
רבי מרדכי יוסף מאיזביצה, ולרבי לייבל'ה איגר. הקוצקר נותר בודד, מוקף רק בקבוצת
עילית מצומצמת וסלקטיבית שנשארה נאמנה ללא עוררין.

זה לא היה כישלון, אלא זיקוק.

מתוך החושך: בנייה מחדש

20 שנה של הסתגרות בחדר. דווקא מתוך המקום המלנכולי והבודד, צומחת חסידות מזוקקת, חריפה ותובענית מתמיד.

הנאמנים: דמויות מופת כמו רבי יצחק מאיר אלטר (החידושי הרי"ם), שהמשיך לדבוק ברבו גם כשהדבר גבה ממנו מחיר אישי נורא.

המסר: אמת היא לא לדרוש דרשות יפות, אלא לחיות בלי שקר.

Frank Ruhl Libre

מורשת של אש

"הסותר על מנת לתקן".
בבית המדרש המפורק הזה
הונחו היסודות לתקופת הזוהר
של החסידות הפולנית: למדנות,
חריפות וקדושה. שושלות הפאר
של גור וסוכטשוב הן התוצאה
הישירה של אותה מהפכה.
החורבן הצמיח גדלות שלא הייתה
יכולה להיווצר בתוך הנוחות.

לשרוף את המועדון

כיום, החסידות (וכל תנועה ממוסדת) הפכה שוב לאינרציה חברתית, פוליטית ונפוטטיסטית. 'חצרות אצולה אירופאיות'. תורת הבעש"ט שוב בסכנת שכחה. הלקח של הקנקר: כדי לגעת באמת, אין מנוס מ'שבת שחורה' פרטית. עלינו להיות מוכנים להחריב את המזויף והנוח בחיינו.

רק מי שמוכן לשרוף את המועדון הישן, יכול לבנות משהו אמיתי.